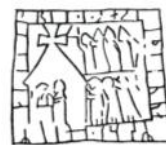

Roslagens Fornminnes- och Hembygdsförening

Program och information 2013

Fornminnes-
föreningen

Roslagsmuseets
vänner

Fågel, fisk eller mittemellan

De här skojiga figurerna hittade vi i en garderob hos Torsten Nordström. Är det någon som känner igen den här typen av föremål eller har sett några liknande? Är de leksaker eller konstverk? Om du vet något om föremålen, hör av dig till Lennart Jansson tfn 0176-133 84 eller Kerstin Sandberg tfn 070-542 89 30.

Kallelse till Roslagens Fornminnes- och Hembygdsförenings årsmöte 13 mars 2013

Årsmötet hålls i Kafé Smedjan, på Pythagoras Industrimuseum, **onsdag 13 mars kl 19.00.**

Mötet inleds med förhandlingar och information om Roslagsmuseet och Roslagsmuseets vänförening.

Nya medlemmar är särskilt välkomna. Efter förhandlingar och kaffe: Upp genom luften, hän över haven... Pelle E Signal Johansson berättar om färder i luftballong, egna och andras.

En fastighetsbesiktning från 1791

Ibland hittar man förvånansvärt noggranna beskrivningar av stadens byggnader i gamla bouppteckningar. I arvsskiftet kring en av gårdarna vid Stora Torget finns ett besiktningsprotokoll som ger en mycket levande bild av en gårdsmiljö i Norrtälje vid 1700-talets slut:

Den 1 mars 1791 vore undertecknade, efter förordnande, att besiktiga och värdera den så kallade Fernbergska, nu snickaren Öberg tillhöriga halva gård, belägen vid Stora Torget under nr 14, vars åbyggnad består av en gammal träbyggnad, 2:ne våningar hög och utvändigt panelad med bräder. Första våningen består av en gammal bagarestuga. Dess spis, bakugn och fönster äro i någorlunda brukbart stånd, men i allt annat mycket förfallet. Dito 2:ne salubodar åt torget med dubbla dörrar och luckor äro i någorlunda gott stånd. Andra våningen består av ett kök med behörig spis och har åt en sida en avdelning av bräder, dito 2:ne kamrar åt torgsidan med kakelugnar av tegel. I hela övre våningen äro eldstäderna, dörrar och fönster i tämligen gott och behållet stånd. Allenast skorstenen till köket är förfallen. Åt torgsidan är byggnaden täckt med näver och torv, även till en del åt gårdssidan. Det övriga åt gården är täckt med bräder, och av de många läckor, i synnerhet åt torgsidan, syns att taket är mycket bofälligt. Inga andra uthus, än ett litet hus för svinkreatur samt ett apartemang på södra sidan mot torget. Till denna egendom är av den staden allernådigast donerade kronojorden tilldelat ett spannland åker i Öster Kvisthamragärdet, samt en halv ängslott i Björknäs. Efter noga beprövande finner vi att egendomen med sina ovan skrivna tillhörigheter kunde stiga till ett värde av 83 riksdaler, 16 skilling specie eller 1 500 daler kopparmynt.

Vad åt man vid en begravning?

I gamla bouppteckningar finns ofta noga specificerade uppgifter på dödsboets utgifter i samband med begravningen. Ibland lämnas till och med hela recepten:

Förplägnad vid begravningen av Inspektoren Nils Wahlstedts änka Margareta Elisabeth Glock död den 19 maj 1790:

*Rån
3 tjog ägg
¾ skålpund socker
2 mark vetemjöl
1 mark smör*

*Sockerbageri
2 skålpund socker
1 skålpund mandel
1 tjog ägg
1 mark vetemjöl*

*Bakelse
2 mark smör
2 mark vetemjöl
1 skålpund sviskon
½ skålpund russin*

Recepten från Christina Maria Holldal, född Sebenia, 27 maj 1790

Gorån—en finare kaka som bjöds vid högtidliga tillfällen

Program 2013

Plats: Kafé Smedjan, Pythagoras Industrimuseum, Verkstadsgatan 6, Norrtälje, där inget annat anges. Programmen sker i samverkan med Sensus studieförbund.

Onsdag 13 mars	Årsmöte kl 19.00
Efter förhandlingar dricker vi kaffe. Upp genom luften, hän över haven... Pelle E Signal Johansson berättar om färder i luftballong.
Onsdag 15 maj	Från Venus till Neptunus - en vandring i staden på den södra sidan av ån
Vandring med Hans Landberg och Kerstin Sandberg.
Vi utgår kl 18.00 från Roslagsmuseets gård.
Medlemmar fritt, övriga betalar 50 kronor.
Torsdag 6 juni	Sommarfärd till Bogesunds slott, Vaxholm
Mer om detta på vårt årsmöte, annons i NT och på vår hemsida www.hembygd.se/roslagen
Onsdag 28 augusti	Från Rötkojorna till Rögården - en vandring på norra sidan av ån, till östra tullen
Vandring med Hans Landberg och Kerstin Sandberg.
Vi utgår kl 18.00 från Roslagsmuseets gård.
Medlemmar fritt, övriga betalar 50 kr.
Lördag 17 augusti	Hallwylska palatset
Från Torsten Nordström i Norrtälje till grevinnan Hallwyl i Stockholm. Vi möter en märklig kvinna, storsamlare liksom vår Torsten. Gemensamt kaffe på Sturekatten. Med SL-buss från Norrtälje kl 10.00 ca reser vi till Stockholm.
Onsdag 18 september kl 19.00	Lundblads blandning
Curt Lundblad, känd Norrtäljefotograf, ger oss en helkväll med bilder av olika slag. Det vi minns och det vi glömt. Bland annat gör vi en vandring genom en lägenhet i Bondepalatset, det nu rivna huset i hörnet Bangårdsgatan-Roslagsgatan. Entré 50 kr. Kafé Smedjan, Pythagoras Industrimuseum.
Alla helgons dag
Lördag 2 november	Vandring på Nya kyrkogården
Samling kl 14.00 vid kapellet. Efter vandringen musik och lyrik i kapellet. Medverkande: Bengt Carlsson, Urban Johansson, Per Carlsson och Lennart Jansson.
Onsdag 13 november kl 19.00	En skånsk barnmorska reser österut
Hanna Våglin Jansson berättar i ord och bild om sin mors dagbok och sin egen uppväxt i en småstad i norra Kina. Entré 50 kr. Kafé Smedjan, Pythagoras Industrimuseum.
Någon gång under året	Författarmöte
Någon gång under året kommer den åländska författaren Ulla-Lena Lundberg till Norrtälje. Arrangör är Föreningen Norden. Hennes senaste roman IS har rönt stor uppmärksamhet. I den för hon oss till Kökar, där hennes far var präst. Romanen har nominerats till flera hedrande priser. Närmare information på föreningens hemsida www.hembygd.se/roslagen och annons i NT.

Alla är välkomna till föreningens sammankomster.
Se annonser under Föreningsmeddelande i Norrtälje Tidning.

Resa i Österled

Tillsammans med föreningen Österled reser vi till Estland i månadsskiftet augusti – september.

Vi flyger från Arlanda och reser sedan med egen buss mot öster. Det blir till delar av Estland som inte besöks så ofta.

Första dagen kommer vi till Narva, staden där Estland och Ryssland möts. Där övernattar vi. Sedan går resan till spännande natur- och kulturområden, till ett märkligt

kloster och en märklig folkgrupp, seterna.

En dag tillbringas vi i universitetsstaden Tartu. Där stannar vi till framför statyn av Gustav II Adolf, kungen som grundlade både Norrtälje och Tartu! Guide blir Madis Kanarbik, estländaren som i oktober 2012 föreläste på god svenska i Konsthallen. Reslängd 5 dagar. En givande resa i trevligt sällskap till rimligt pris.

Mer information på årsmötet.

Hur såg dom ut?

Sedan ett par månader pågår i Fornminnesföreningens regi ett projekt att digitalisera och tillgängliggöra Roslagsmuseets samling av porträttfotografier. Samlingen består av mer än 2 000 porträttbilder kopierade från glasnegativ och spänner tidsmässigt från 1870-talet till 1910-talet.

Fornminnesföreningen letar nu efter lösningar för att kunna göra samlingen tillgänglig och sökbar via föreningens hemsida www.hembygd.se/roslagen. Mer information om projektet kommer att publiceras fortlöpande på nätet.

Carl Laurent Appelberg
Färgeri- och klädesfabrikör
född 8/1 1809 i Norrtälje,
död 13/7 1877

Christina Wilhelmina (Mina)
Carlsdotter Carlstedt, fosterdotter
till professor F V Radloff, född
22/2 1813 i Ringsböle, Jomala,
Åland, död 12/11 1898, gift 23/5
1836 med O F Appelberg

Oscar Fabian Appelberg
Färgerifabrikör
född 22/3 1812 i Norrtälje,
död 21/5 1876

Torsten Nordströms museum och stiftelse

Under juli och augusti visas färghandlarens hem och samlingar varje måndag och torsdag, för grupper om högst 15 personer. Preliminärt kl 13.00 och 14.30.

Vi tar gärna emot grupper för specialvisningar. Här finns nämligen Sveriges största privata samling av sidenschalar.

Museet ligger i det nymålade stora trähuset vid Skvallertorget, Lilla Brogatan. Ingång från gårdssidan. Mitt emot ligger Konsthallen. Besök gärna bägge ställena.

Glasklart

Torsten Nordström fyllde varje låda och varje skåp med föremål. Mycket kan museet inte visa på grund av begränsade utrymmen. Mängder av föremål tillverkade av glas, inte minst dricksglas, finns i hemmet. Ett urval visas nu i Zettersténska gården, med ingång från Roslagsmuseets gård.

Fr o m 9 mars (vernissage kl 12.00) till 27 april, torsdag, fredag, lördag kl 11.00-14.00. Stängt påskhelgen.

Almanackan 2013 har temat Gamla hantverk

Almanackan kostar 100 kr och flera av bilderna har fotograferats i Torsten Nordströms hem. I år finns även bilder från Kista hembygdsgrd, Vaddö, Fasterna hembygdsförening, Rånäs och Pythagoras Industrimuseum.

Almanackan kan köpas på Torsten Nordströms museum eller genom Kerstin Sandberg, 070-542 89 30.

En tidsresa

Nordströms stiftelse lyckades strax före jul förvärva en unik fotografisk vy över Norrtälje, tagen i början av 1860-talet. Bilden, som är den hittills äldsta kända fotografiska avbildningen av staden, ingår i en panoramavy om minst fyra bilder tagna från Södra bergen mitt för Stora torget och rådhuset.

Centralt mitt i bilden, med en stege rest mot takfoten, ligger Carl Appelbergs färgeri. I dag finns Torsten Nordströms fastighet på precis samma ställe. Till vänster om färgeriet ser vi gaveln på det rödfärgade magasin som fortfarande står på samma plats, och som i dag ägs av Nordströms stiftelse. Som vi ser ingick magasinet på den tiden i en sammanbyggd länga av uthus som sträckte sig genom hela kvarteret ända till Källgränd. Den avgränsade på så sätt den Appelbergska färgargården, som upptog fyra tomter i kvarterets södra del.

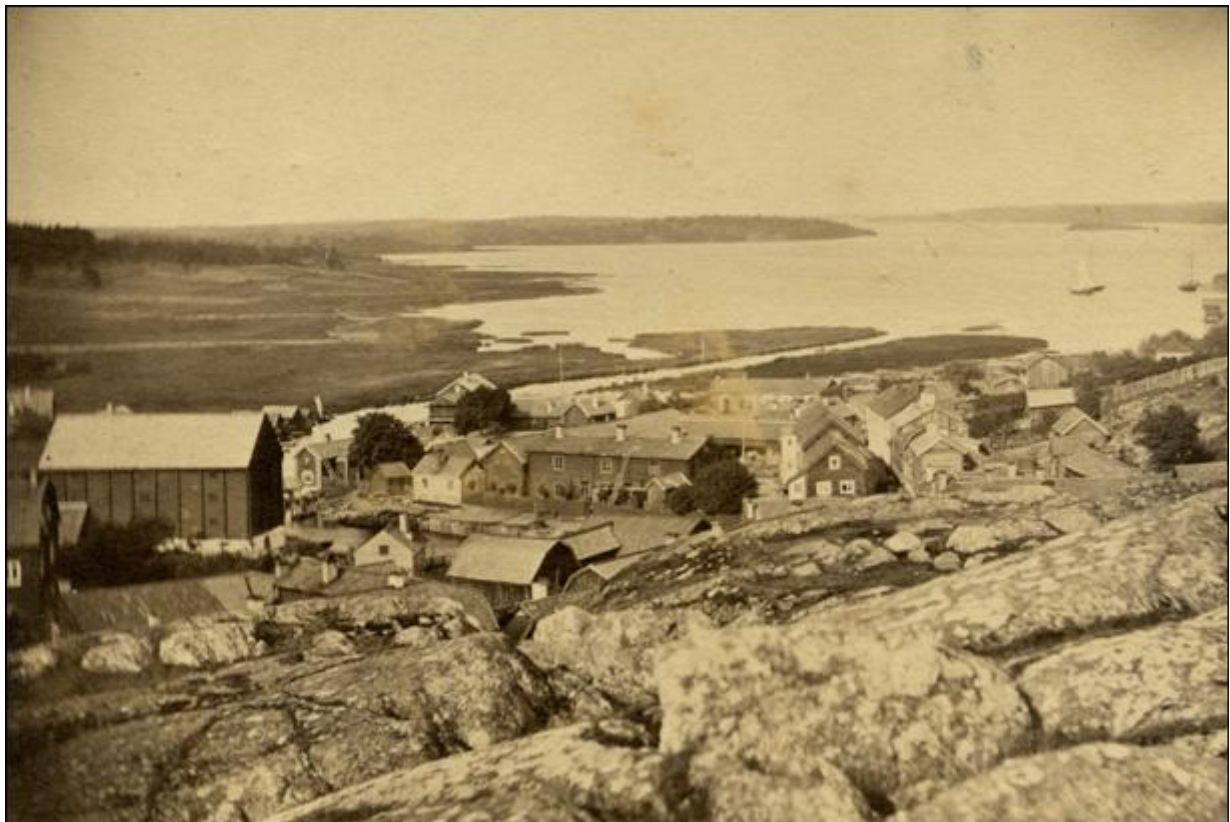
Färgeriet hade startats av färgaren Abraham Appelberg 1808 i samband med att han slutade sin anställning som färgare vid Norrtälje klädesfabrik och startade eget. En del av själva klädesfabriken skymtar i bildens vänsterkant. Den låg på det område som i dag är parkeringsplats framför turistbyrån,

och hade startats av ett konsortium med ägaren av Norrtälje gevärsfaktori, kommerserådet Carl Arfwedson, som initiativtagare. Sommaren 1800 kom klädesfabriken igång, men redan 1814 var det dags för konkurs. Driften togs åter upp på 1830-talet av Abraham Appelbergs son Carl Appelberg.

Det stora spannmålsmagasinet som dominerar bildens vänstra del uppfördes för Norrtälje brännvinsbränneri på stadens gamla hamnplats 1777. Under stora delar av 1800-talet disponerades magasinet av klädesfabriken och det revs inte förrän i slutet av 1890-talet, då det fick lämna plats för stadens första riktiga brandstation.

Till höger om magasinets tak skymtar några små sjöbodar där vi i dag hittar Åtellet. Intill ligger en liten skötbåt med ett vitt segel. Om bilden varit tagen efter 1864 borde den ursprungliga Societetsbron funnits här. Förslaget att bygga en gångbro över åns nedre lopp hade väckts redan våren 1864, men på grund av starka protester kunde bygget inte komma igång förrän året därpå.

Anledningen till att många motsatte sig bygget av bron var att den skulle störa båttrafiken upp till Lilla torget. Norrtäljes hamn-

område var på 1860-talet ännu begränsat till stranden öster om Lilla Brogatan och den kaj längs Strömgatan vi ser mitt i bilden framför färgeriet.

Det som i dag är Norrtälje hamn var då ännu bara ett deltalandskap av ogenomträngliga vassruggar och bottenlös dy. Bortom ån och vassen sträcker sig Bältartorps sankta betes- och slåttermarker, ända till skogsbrynet vid Gransäter. Gransäter heter på den här tiden fortfarande Simpbyle. Det ska dröja ganska jämnt tio år innan det nya namnet dyker upp och det ska dröja minst fyrtio år ännu innan villorna börjar breda ut sig över de gamla jordbruksmarkerna.

Till höger om ån ser vi att Societetsparken ännu inte är anlagd, men att Societetshuset redan finns på plats. Det är den stora byggnaden med två skorstenar som syns bakom Appelbergskas gården och vars gavelröste ses i Tillfällegatans förlängning.

De flesta husen på bilden är rödfärgade, och ett par är målade med oljefärg i ljusa nyanser. Till höger i bilden tycks dock några av gårdarna söder om Tillfällegatan fortfarande vara gråa och ofärgade. Fotot visar också några av innergårdarna med sina uthus. Vid

den här tiden höll de flesta borgare i staden fortfarande grisar, kor och höns och varje bakgård var samtidigt en liten kringbyggd bondgård.

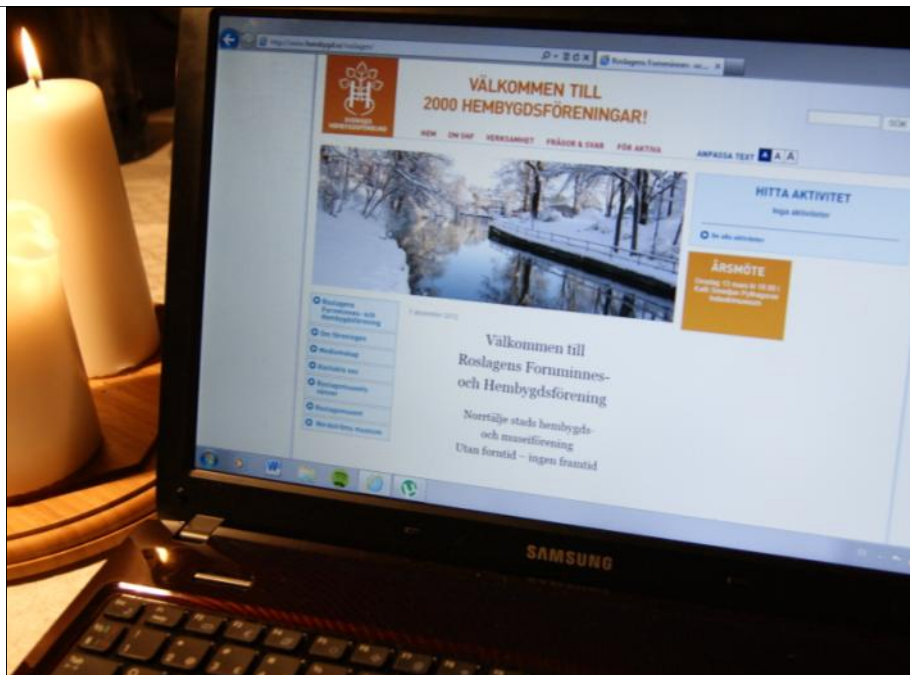
Längst ut i den yttersta högerkanten på bilden skymtar stadens brygga, med hamnkontoret och några bodar. Bryggan låg där berget stupar som brantast mot Norrtäljefjärden, ungefär på den plats där Norrtälje gästhamns paviljong i dag skymmer utsikten mot inloppet. Den var så liten att endast ett fartyg i taget kunde anlöpa den, och vi ser därför på bilden två skutor ligga och vänta på sin tur.

Det unika fotografiet bjuder på en tidsresa 150 år tillbaka i tiden, till en stad som sedan länge är försvunnen. Bilder av det här slaget är mycket sällsynta och ger en helt ovärderlig inblick i stadens historia och utveckling.

Hans Landberg

Hemsida

Nu har Fornminnesföreningen en fungerande hemsida. På hemsidan kan du uppdatera dig om föreningens kommande evenemang. Adressen är www.hembygd.se/roslagen

www.hembygd.se/roslagen

Roslagens Fornminnesförening c/o Lennart Jansson Gjuterivägen 4 A 761 40 Norrtälje	B Föreningsbrev Porto
--	---

Roslagens Fornminnes- och Hembygdsförening

Fornminnesföreningen bildades 1918 för att vårda, bevara och sprida kunskap om Roslagens historia. På senare tid har föreningen alltmer kommit att fungera som en hembygdsförening för Norrtälje stad.

Som medlem får du:

- varje år ett program hemskickat
- rätt att delta i föreningens program utan kostnad om inte annat anges
- gemenskap med trevliga människor

Du stöder Roslagsmuseet och blir en kulturperson i Norrtälje!

Årsavgift

Årsavgiften är 50 kr/person och lägger du till 100 kr får du även Ledungen, en utomordentligt fin tidskrift. Den ges ut av Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns museum. Den utkommer med fyra påkostade och innehållsrika nummer om året.

Sätt därför in 50 kr/person + 100 kr på **bg 631-9925** eller **pg 38 49 72-6** = 150 kr. Vi vill helst att du betalar över bankgiro eftersom vårt plusgiro kommer att upphöra 1 juli. Betala helst före 31 mars. Glöm inte att skriva ditt namn!

Roslagens Fornminnesförenings styrelse fram till årsmötet 2013

Lennart Jansson	ordförande	0176 - 133 84
Bengt Carlsson	vice ordförande	0176 - 130 37
Kerstin Sandberg	skattmästare	070 - 542 8930
Margareta Jersild	sekreterare	0176 - 132 72
Bodil Engström		0176 - 155 95
Ingegerd Mattsson		0175 - 120 73
Lena Jonsson		
Thomas Malmström		0176 - 22 46 26
Anders Thornström		0763 - 14 16 87